

Mobbningsförebyggande arbete inom dagvården

Infohäfte till personal och vårdnadshavare

Jasmin Kulla, Stella Lindfors & Sonja Palsamäki

Innehåll

Förord	3
Vad är mobbning?	4
Mobbning bland barn på daghem	5
Mobbningsförebyggande arbete	7
Exempel på mobbningsituationer	8
Mobbningsförebyggande handlingsplan	9
Dokumentering av mobbningsfall och gruppdynamik	10
Samarbete med vårdnadshavarna	12
Mobbningsförebyggande metoder och program	14
Socialpedagogiskt synsätt	17
Litteraturtips för små och stora	18
Övriga tips	19
Källor	20

Förord

Forskning påvisar att mobbing är en riskfaktor som kan allvarligt påverka barn och ungas uppväxt och utveckling. Barn som blivit mobbade har risk att även senare i livet uppleva ett dåligt självförtroende samt drabbas av depression, ångest och även av självdestruktiva tankar. Det har även visat sig att barn som mobbat, har senare i livet en större risk för asocialt beteende som missbruk eller kriminalitet och därmed exkluderas ur samhället. Forskning om långtidsföljder av mobbning som sker före skolåldern finns inte, men det förfaller ändå troligt, att om mobbning börjar tidigare än i skolåldern, är följderna högst antagligen inte lindrigare. Om barnet blir utsatt för mobbning i tidig barndom får barnet lättare en uppfattning om att mobbing är en del av livet.

Informationshäftet du nu håller i din hand är produkten till examensarbetet *Mobbningsförebyggande handlingsplan för Esbo stads svenskspråkiga daghem - ett produktutvecklingsarbete*.

Ytterligare information om mobbning och mobbningsförebyggande arbete finns i ifrågavarande examensarbete. Examensarbetet i sin helhet hittas på webbsidan www.theseus.fi och som sökning titeln på arbetet.

Vad är mobbning?

Mobbning är ett begrepp som inte är så lätt att definiera.

Enstaka konflikter handlar inte ännu om mobbning. Ett beteende kan kallas mobbning då det är systematiskt och avsiktligt. Det kan handla om mobbning då en eller flera personer, upprepade gånger och för en längre tid medvetet riktar negerande beteende mot en person eller utesluter någon från gruppen.

Man kan dela in mobbning i tre huvudgrupper: så kallad tyst mobbning, verbal mobbning och fysisk mobbning. Den tysta mobbningen är den allra vanligaste formen av mobbning, men också svårast att upptäcka. Tyst mobbning kan vara till exempel att man medvetet lämnar någon utanför, grimaserar, suckar eller himlar med ögonen. Verbal mobbning kan vara lättare att uppmärksamma. Det kan handla om viskningar, att sprida falska rykten, härmningar, kommentarer om utseende, skratt eller hot. Den tredje formen, fysisk mobbning är lättast att märka.

Det kan synas genom rivna kläder eller blåmärken eller i form av knuffningar, att slå dörren framför näsan, att ta, gömma eller kasta andras saker.

Det är viktigt att alltid ingripa i all sorts mobbning och försöka se bakom barnens bortförklaringar.

Mobbning bland barn på daghem

Enligt forskning förekommer mobbning på daghem. Det har visat sig att mobbning är ett vanligt fenomen på daghem och att personalen stöter på det dagligen. Det anses vara svårt att definiera och känna igen mobbning. Många anser också gränsen mellan bråk och mobbning vara svår att avskilja.

Daghemspersonal är allmänt eniga om att barn under skolåldern kan medvetet skada eller sår andra. Till skillnad från äldre barn är mobbningen mera direkt bland barn före skolålder. Forskare framhäver att barn i fyra års ålder är kapabla att analysera och förstå sina egna handlingar.

På basis av forskningsresultat har det visat sig att systematisk mobbning förekommer även på daghem och att mobbning som fenomen liknar mycket mobbning inom skolvärlden. Därför vore det ytterst viktigt att diskutera mobbning inom dagvården. Det handlar om att uppmuntra barnen att tala om sina känslor samt att ge dem möjlighet att uttrycka sina känslor genom berättelser, ritning och rollspel. Pedagogerna bör regelbundet föra fram att mobbning inte är acceptabelt i mellanmänsklig interaktion.

Mobbningsförebyggande arbete

För att effektivt kunna arbeta mobbningsförebyggande och kunna ingripa vid mobbningsituationer är det viktigt att alla har en förståelse för vad mobbning är. Inom småbarnsfostran handlar mobbningsförebyggande arbete om att skapa en trygg barngrupp, påverka verksamheten och stärka barnets interaktionsfärdigheter. Det är viktigt att förebyggande arbete av mobbning påbörjas i tid, alltså är det viktigt att ingripa i konflikter och bråk samt se till att inte enstaka negativa handlingar sker upprepade gånger. Målet med förebyggande arbete är ju att mobbning inte alls skall uppstå. Förebyggande av mobbning grundar sig på den vuxnas normer och attityder samt sitt eget förhållningssätt till barnet, barngruppen och arbetsgemenskapen. Målet är att visa och lära ut positiva handlingsmönster för social interaktion åt barnen. De vuxna skall kontinuerligt arbeta för att stärka och utveckla relationer i gruppen.

Exempel på mobbningssituationer

Tyst mobbning: Lisa har börjat på ett nytt daghem. Hon har haft svårt att komma med i gruppen, eftersom hon är väldigt blyg. Personalen på daghemmet och vårdnadshavarna försöker uppmuntra henne att gå med i leken med de andra. Inför de vuxnas ögon verkar de andra barnen i gruppen ta henne väl med. Direkt då vuxna vänder ryggen till blir Lisa utfrysad ur leken. De andra barnen vänder ryggen till och visar miner. Detta sker upprepade gånger, varje vecka. Lisa vågar inte berätta om detta varken åt någon i personalen eller hemma.

Verbal mobbning: Alltid då Emilia och Elias daghemsgrupp skall ha samling i en ring på golvet ser de andra barnen till att de hinner först på plats. Var än Emilia och Elias sedan försöker sätta sig så får de höra att "alla platser redan är upptagna". Då pedagogen är på plats och Emilia och Elias sitter på sina platser går resten av barnen över till viskningar om dem.

Fysisk mobbning: Anton gillar att spela fotboll med de andra då de har fri lek utomhus. De brukar ofta spela i samma lag. Oftast går det bra till en början, men då de spelat en tid brukar

situationen bli rätt laddad i Antons lag. Om Antons lag förlorar blir de övriga barnen i laget så arga över förlusten att de brukar låta det gå över Anton. Det sker i form av rivande i kläder och skrapningar i ansiktet.

(Situationerna, barnen och daghemsgruppen är fiktiva)

Mobbningsförebyggande handlingsplan

För att öka medvetenheten och kunskap om mobbning, borde alla daghem ha tillgång till och använda sig av en mobbningsförebyggande handlingsplan. Samtidigt är det viktigt att daghemmet har gemensamma riktlinjer för hur man skall agera i svåra situationer och med hjälp av dem kan personalen också motivera sitt agerande.

En mobbningsförebyggande handlingsplan finns som bilaga till detta häfte. Handlingsplanen innehåller kort information om mobbning och dess olika former samt om förebyggande och ingripande metoder. Varje daghem och daghemsgrupp gör själv upp en plan enligt direktiv. Ingen färdig ifylld modell finns, eftersom tanken är att personalen tillsammans skall fundera.

För att kunna skapa gemensamma spelregler är det ytterst viktigt att hela arbetsteamet medverkar då planen görs upp och fylls i. Alla i kollegiet skall ha ett gemensamt förhållningssätt till mobbning och förebyggandet av det. Teamarbete är viktigt!

Dokumentering av gruppdynamik och mobbningsfall

Dokumentering är viktig ifall det förekommer mobbning. Då man har en situation nedskrivnen är det lättare att senare kunna informera vidare om saken eller jämföra med andra situationer, till exempel på ett möte med vårdnadshavaren. Då daghemmet dokumenterar händelsen visar det också att personalen följer upp vad som händer. Det är viktigt att skriva ned hela händelseförloppet, på vilket sätt man ingripit i situationen och hur uppföljningen skett. Det är skäl att dokumentera då personalen sett ett mobbningsfall eller då personalen fått höra om det av ett barn eller en vårdnadshavare. Dokumenteringen ska givetvis också utvärderas. Personalen borde sinsemellan komma överens om och ha ett system på vem som

dokumenterar, var dokumenten förvaras och vem som är ansvarig för dem.

Det är bra att dokumentera även i sådana fall då mobbning inte förekommit. Att exempelvis dagligen skriva upp något om hur dagen gått, om något varit extra bra eller dylikt. Man skall minnas att fokusera på det som gått bra och inte bara "haka" upp sig på det som gått fel. Då man dokumenterar ofta och regelbundet kan man bättre jämföra de olika dagarna med varandra och kanske komma på sådant som man inte annars skulle ha märkt. Låt oss säga att vilan ofta är en orolig situation i en daghemsgrupp, det förekommer smått knuffande om vem som får vara först och så vidare. Personalen skriver upp situationen och funderar på hur man kan göra vilan till en lugnare situation. Då personalen gjort något åt saken sker en förändring även i barnens beteende. Då är ju detta givetvis någonting positivt och bra att skriva ner. Då kan man senare vid en utvärdering konstatera att "det nya systemet" fungerar!

En blankett för dokumentering finns som bilaga till detta häfte. Blanketten fungerar som stöd då något anmärkningsvärt har skett, både positivt och mindre bra. I blanketten dokumenteras bråk-/mobbningssituationer samt uppföljning av dem.

Samarbete med vårdnadshavarna

Vårdnadshavarna spelar en viktig roll när det gäller mobbningsförebyggande arbete. Genom en välfungerande fostringsgemenskap där alla parter kan öppet diskutera och reflektera över barnets utveckling och frågor gällande fostran, förstärks det mobbningsförebyggande arbetet. Fastän mobbning sker i daghemsmiljön och konflikter bör lösas på plats berör det också hemmet. Därför är viktigt att vårdnadshavarna är inkluderade och engagerade i det mobbningsförebyggande arbetet. Vårdnadshavarna kan upptäcka något som daghemspersonalen är omedveten om vice versa. Det gäller att vara lyhörd, lyssna, ta vårdnadshavarnas oro på allvar och tillsammans reda ut situationen.

Det är viktigt att daghemspersonalen berättar för vårdnadshavarna hurdan roll deras barn har i barngruppen. Vårdnadshavarna ser inte hur barnet beter sig och agerar i barngruppen. Mobbning väcker starka känslor hos vårdnadshavarna, vare sig barnet blivit mobbad eller om barnet mobbat. Det är inte alltid lätt att ta upp dessa frågor, men det har stor betydelse hur diskussionen förs med vårdnadshavarna. Att kalla en handling för mobbning är alltid en tolkning och borde undvikas. Det är bättre att diskutera vad som har hänt utan tolkningar. Förutsättningen för en god dialog har sin grund i en fungerande fostringsgemenskap.

Det är viktigt att vårdnadshavarna och daghemspersonalen har samma värderingar gällande antimobbning. Därför är det bra att inkludera vårdnadshavarna i det gemensamma arbetet genom att till exempel ge dem möjlighet att delta i diskussionen om daghemmets värdegrunder. Att ha en föräldrakväll med temat mobbning är ett bra sätt att inkludera och behandla ämnet med vårdnadshavarna. Under en sådan föräldrakväll är det viktigt att vara finkänslig och komma ihåg att mobbning väcker starka känslor hos vårdnadshavarna samt daghemspersonalen. Under en sådan föräldrakväll kan man t.ex. ta upp följande:

presentera daghemmets mobbningsförebyggande handlingsplan och personalens syn på mobbning, för dialog med vårdnadshavarna om deras syn på mobbning, diskutera och kom överens om gemensamma spelregler och kom slutligen överens om hur man skall agera i fortsättningen och hur informationsbyte genomförs.

Mobbningsförebyggande metoder och program

Det finns olika mobbningsförebyggande metoder och program för daghem. Som tips presenteras några av dem nedan. Det är bra om någon i personalen har gått ”utbildningen” så att hon/han sedan kan dra programmet på bästa möjliga sätt. Med tanke på upprätthållandet och uppdatering av kunskap är det bra att gå på fortbildningar och skolningar.

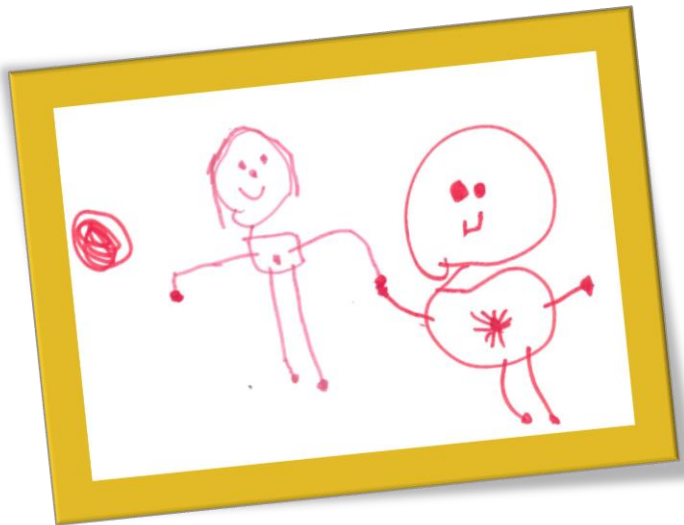
Start och Stegen är två program som kan användas på daghem. Med hjälp av programmen lär sig barnen bland annat att reglera känslor, samspelsfärdigheter och att kunna förstå andras känslor. Start och Stegen behandlar liknande ämnen, men är menade för olika ålders barn. Start är för de yngsta, barn i åldern 1-3 år och Stegen för de äldsta, 4-5 år gamla barn. Barnen lär sig om känslor

samt om samspel med andra som senare kan övas i verkliga situationer. Både Start och Stegen har egna endagsutbildningar som ordnas på många håll, även i Finland. Då man går kursen ingår material, som häften med övningar, känslkort med mera. Kurserna ordnas av Folkhälsan och tar 1-2 dagar.

Kompisväskan ger inspiration till att jobba med mobbningsförebyggande arbete på daghem. Kompisväskan har utvecklats av Folkhälsan med främst barnkonventionen som grund. Då man går utbildningen får man det material som hör till kompisväskan: teorihäfte, övningshäfte, handdocka, känslkort och en avslappningsövning. Utbildningen räcker en dag.

Fun Friends är ett socioemotionellt program som främjar barns (och ungas) emotionella färdigheter samt stärker självkänslan. Tanken är att programmet ska ge barnen redskap att hantera och handskas med känslor. Viktigt med Friends är att man bildar en trygg grupp där man tillsammans funderar och reflekterar. Stationens barn ordnar utbildningarna i Finland. Utbildning tar en dag och innehåller kursmaterialet.

Gruppteraplay är ett förhållningsätt och samspelsmetod som stöder barnets självkänsla. Syftet med Gruppteraplay är att stärka barns sociala färdigheter, öka delaktigheten och samhörighetskänslan i gruppen. Gruppteraplay baserar sig på olika sessioner där barnet, den vuxna och barngruppen är centrala. Sessionerna består av lekfulla aktiviteter som ger barnet utmaningar men också känsla av att lyckas, uppmuntran och en positiv växelverkan. Gruppteraplay inspirerade lekar finns samlade i en handbok: *Gruppo*, utvecklad av Linnea Uggeldahl.

Socialpedagogiskt synsätt

Ett socialpedagogiskt arbetssätt betonar delaktighet, gemenskap och dialog, dessa borde tillämpas i alla relationer inom daghemskontext. Här möts det pedagogiska och det sociala, därför är det viktigt att identifiera barnets sociala sammanhang, det vill säga daghem, hem och andra för barnen betydelsefulla arenor. Då man jobbar med barnet är det viktigt att komma ihåg att man även jobbar med hela familjen.

Tänk på att:

- utgå från barnets resurser
- stöda barnets sociala färdigheter
- ge utrymme för barnet att uttrycka alla sina känslor
- hålla en öppen dialog med både vårdnadshavare och barnet där alla blir sedda och hörda
- arbeta för att barnet, vårdnadshavaren och arbetskamraten känner sig delaktiga
- skapa en trygg miljö där barnet både är tryggt i sig själv, i gruppen och med pedagogen

Litteraturtips för stora och små

Mobbningsförebyggande arbete inom småbarnsfostran - Att utarbeta en handlingsplan för att förebygga och ingripa mobbning, 2011.

Maria Stoor-Grenner & Laura Kirves

Lösningssinriktad pedagogik, 2012. Kerstin Måhlberg och Maud Sjöblom

Trygga barn, 2008. Reetta Vehkalahti

Socialpedagogik-Pedagogiskt socialt arbete, 2014. Christer Cederlund & Stig-Arne Berglund

Blir en bra kompis: en bok för barn om vänskap, 2006. Christine A. Adams

De kallar mig Tjockis!: en bok för barn om mobbning, 2004. J S. Jackson

Förlåtelse: en bok för barn om att kunna förlåta, 2003. Carola Ann Morrov

Glad att vara jag: en bok för barn om självförtroende, 2002. Christine Adams, Robert J. Butch

Rätt och fel: en bok för barn om att välja rätt, 2003. Lisa O. Engelhardt

Stå emot gruppträck: en bok för barn om att vara sig själv, 2006. Jim Auer

Visa respekt: en bok för barn om att bry sig om, 2011. Ted O'Neal & Jenny O'Neal

Visst får du vara arg - En bok för barn om ilska, 2001. Michaelene Mundy

Andra tips

Lekar:

www.lekbanken.idrott.fi

www.folkhalsan.fi

www.lektion.se

Gruppen - en handbok för Esbo stads personal: Innehåller 10 gruppteraplay inspirerade lekar, Linnea Uggeldahl-
www.theseus.fi

Källor

Kanninen, Katri & Sigfrids Arja. 2012, *Tunne minut - turva ja tunteet lapsen silmin*, Juva: Bookwell Oy, 286 s.

Repo, Laura. 2013, *Pienet lapset ja kiusaamisen ehkäisy*, Juva: Bookwell Oy, 242 s.

Stationens Barn rf. 2015, Tillgänglig:

<http://www.asemanlapset.fi/sv/stationens-barn> Hämtad: 9.6.2015

Stolzmann-Frankenhaeuser, Jenny & Stoor-Grenner, Maria. 2014, *Kompisväskan - Teorihäfte*. Helsingfors: Folkhälsan

Stoor-Grenner, Maria & Kirves, Laura. 2011, *Mobbningsförebyggande arbete inom småbarnsfostran. Att utarbeta en handlingsplan för att förebygga och ingripa mobbning*. Helsingfors: Folkhälsan & Mannerheims barnskyddsförening, 78 s.

Teckningar - gjorda av barn i daghemsålder. Barnen och barnens föräldrar har gett samtycke att använda teckningarna i detta häfte.